

2. SONDAŻE UMOŻLIWIAJĄCE POZNAWANIE PERCEPCJI KSIĄŻEK I CZASOPISM U MAŁYCH CZYTELNIKÓW

MARIA SOBIESZCZYK

WALORY KSIĄŻEK I CZASOPISM W OPINII DZIECI W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM

1. Wprowadzenie

Lektura książek wzbogaca życie wewnętrzne człowieka. Książka ma duże znaczenie dla kształcenia uczuć i wyobraźni. Pobudza zainteresowania, zamiłowania.

W początkowym okresie życia człowieka, kontakt z książką nie ma charakteru literackiego. Książka jest dla dziecka początkowo jedną z wielu zabawek¹. W miarę dorastania dziecko odczuwa potrzebę kontaktu z książką, mimo iż nie zdobyło jeszcze umiejętności czytania. Potrzebę czytelniczą zaspokaja początkowo głośne czytanie książek przez rodziców, starsze rodzeństwo, a później przez nauczycieli przedszkola.

Rozpoczęcie nauki szkolnej przez dziecko rozszerza płaszczyznę jego samodzielnego kontaktu z literaturą². Właśnie dzięki nauce szkolnej dzieci opanowują umiejętność czytania i uzyskują pewną wprawę w percypowaniu tekstu. Szkoła troszczy się o to, by wskazywać dziecku różnorodne książki, czasopisma, wśród których każdy z małych czytelników może odnaleźć coś dla siebie. Wreszcie, głównie w szkole, uczniowie klas niższych zdobywają wiedzę o książce, piśmiennictwie i czytelnictwie.

Program nauczania początkowego proponuje nauczycielowi wykaz lektur do realizacji treści programowych. Zawiera on także treści dotyczące zakresu wiedzy uczniów na temat budowy książki. Chodzi między innymi o wskazywanie nazwiska autora, ilustratora, tytułu utworu czy czasopisma. Program uwzględnia również wdrażanie do systematycznej lektury czasopism dziecięcych³.

Realizacja założeń programowych w tym zakresie umożliwia nauczycielowi rozwijanie świadomości czytelniczej uczniów, która rozumiana jest jako:

- kształcenie umiejętności obcowania z książką,
- poszerzenie zainteresowań czytelniczych,
- budzenie zamiłowań czytelniczych⁴.

Uczeń w młodszym wieku szkolnym jeszcze jej nie osiągnie, ale na tym szczeblu nauki rozpoczyna się właśnie świadoma działalność zmierzająca do wychowania czytelnika. Mały czytelnik sięgając po książkę traktuje ją głównie jako źródło przeżyć. Gdy wybiera książkę uwzględnia swoje uczucia, potrzeby i zainteresowania⁵.

Różne sposoby wartościowania książek i czasopism przez uczniów oraz stan wiedzy o książce i czytelnictwie były przedmiotem przedstawionych poniżej badań.

Do badań wybrano dwie szkoły bydgoskie i jedną szkołę wiejską. Badania te przeprowadzono na populacji 126 uczniów klas drugich i trzecich. Uczniowie wypowiadali się ustnie i pisemnie. Wypowiedzi te dotyczyły następujących zagadnień:

- wiedzy o książce i czytelnictwie,
- walorów literackich i edytorskich książek dla dzieci,
- własności czasopism, które wywołują ich zainteresowanie danym periodykiem.

Uzyskane wypowiedzi uczniów poddano analizie, której wyniki przedstawiono poniżej.

2. Wiedza uczniów o książce i czytelnictwie

Przeprowadzone badania pozwoliły stwierdzić, że część badanych uczniów posiada przewidziany programem zasób wiedzy, który dotyczy budowy książki. U większości uczniów są to jeszcze wiadomości fragmentaryczne.

Na pytanie, które dotyczyło budowy strony tytułowej książki:

48 uczniów (38 %) odpowiedziało poprawnie,

52 uczniów (41 %) udzieliło odpowiedzi częściowej (wskazało na tytuł i autora),

26 uczniów (21 %) nie udzieliło poprawnej odpowiedzi.

Badana grupa uczniów w większości prawidłowo umiała określić funkcję spisu treści i zdefiniować pojęcie „autor”.

Najwięcej kłopotu sprawiło uczniom pytanie, które nawiązywało do (sposobu) wypożyczenia książek w bibliotece. Tylko 14 osób z 126 wyjaśniło, że oprócz „pani bibliotekarki”, która udziela pomocy w wyborze książek, znajduje się w bibliotece katalog alfabetyczny. Pozostała grupa (112 uczniów) wymieniła tylko „panią bibliotekarkę”.

Uczniowie umieli wyróżnić, oprócz szkolnych bibliotek, biblioteki publiczne i miejskie, do których uczęszczają, aby wypożyczać książki.

Analiza uzyskanych wyników badań pozwala stwierdzić, że uczniowie ze środowiska wiejskiego odpowiadali generalnie mniej poprawnie niż uczniowie szkół miejskich.

Ponieważ badania przeprowadzono w początkowych miesiącach roku szkolnego, liczba pytań z tego zakresu była nieliczna. Całoroczna nauka w klasie trzeciej dostarczy uczniom dalszej wiedzy na ten temat. Chciano tylko sprawdzić, czy w miarę rozwijania się świadomości czytelniczej uczniów klas niższych poszerza się ich wiedza o książce i czytelnictwie, czy mają już opanowaną w pewnym stopniu umiejętność orientowania się w treści książki po przejrzeniu ilustracji, przeczytaniu spisu treści, tytule, nazwisku autora.

3. Walory książek w opinii uczniów młodszych

Utworki literackie adresowane przez ich autorów do dzieci i akceptowane przez tych odbiorców tworzą literaturę dziecięcą⁶. Zdaniem literaturoznawców utworki dla dzieci powinny charakteryzować się wieloma cechami. Oto niektóre z nich:

- odpowiadać zainteresowaniom współczesnego dziecka,
- mieć zrozumiałą tematykę,
- mieć żywą akcję,
- charakteryzować się jasnym, obrazowym stylem,
- rozwijać wyobraźnię dziecka.

Zdaniem J. Brzechwy literatura dla dzieci jest jednym z najważniejszych czynników, które decydują o rozwoju czytelnictwa, o zamiłowaniu do książki, o późniejszym stosunku do literatury współczesnej⁷.

Dlatego właśnie przeprowadzone badania miały dać odpowiedź na pytanie: Jakimi wartościami kierują się same dzieci, gdy wybierają książkę?

Wyniki badań pozwolą chociaż w małym stopniu prowadzić nauczycielowi planową, zorganizowaną pracę nad rozwojem czytelnictwa i umożliwią wyrobić u uczniów pozytywny stosunek do literatury.

Analiza zgromadzonego materiału pozwoliła stwierdzić, iż dzieci młodsze kierują się wieloma walorami dokonując wyboru książki. Podchodzą do tego bardzo emocjonalnie.

Okazało się, że dzieci chętnie czytają baśnie. Uczniowie wymieniali baśnie J.Ch. Andersena, zbiór baśni *Bajarka opowiada*. Przygoda baśniowego bohatera jest tym czynnikiem, który czyni baśń interesującą. Dziecko identyfikuje się z bohaterem, a świadomość, że bohater baśni może w każdej chwili liczyć na pomoc jest chyba – jak zauważa H. Skrobiszewska – najbardziej dziecku potrzebna⁸.

Dzieci młodsze chętnie sięgają również po książki, których bohaterami są zwierzęta. Animizm zwierząt odpowiada ich psychice. Utworki napisane w takiej konwencji cieszą się u nich popularnością. Badana grupa wskazywała na takie tytuły: J. Grabowski *Puc, Bursztyn i goście*, G. Knutsson *Przygody Filonka Bezogonka*, R. Pisarski *O psie, który jeździł koleją*.

Dalsza analiza pozwala stwierdzić, że dzieci chętnie czytają książki przygodowe napisane z humorem. Lubią w książkach śmieszne, zabawne sytuacje. Dużą popularnością cieszą się książki związane z życiem dzieci. Do takich możemy m.in. zaliczyć: *Dzieci z Bullerbyn* A. Lindgren, *Oto jest Kasia* M. Jaworzakowej.

Uczniowie z chęcią czytają utworki poetyckie. Lubią wiersze J. Tuwima, J. Brzechwy, W. Chotomskiej. Stwierdzić jednak należy, że takie książki częściej wybierały dziewczęta.

Analizując wypowiedzi uczniów można wnioskować, że dzieci młodsze nie lubią książek obszernych takich, które nie kończą się szczęśliwie. Wysoko cenią sobie barwne, duże ilustracje w książkach. Tylko 23 uczniów (18 %) odpowiedziało, że jest im to obojętne czy książka zawiera ilustracje.

Wśród badanej grupy byli również tacy, którzy wymieniali utwory fantastyczne jako najbardziej ulubione. Wskazywali tytuły różnych komiksów (Batman, Superman), które wydawane są w formie zwartej lub takie, które ukazują się w czasopismach.

W zasadzie chłopcy i dziewczęta kierują się takimi samymi walorami książek przy ich wyborze. Różnią się jednak upodobaniami literackimi. Dziewczęta bardziej zainteresowane są baśniami, poezją dziecięcą. Wolą książki o ich rówieśniczkach, interesuje je problem przyjaźni, miłości. Chłopcy są żądni przygód i tajemniczych wypraw. Sięgają po książkę o wartkiej akcji. Wybierają książki o tematyce przygodowej, wojennej lub historycznej.

W wypowiedziach dzieci pojawiły się również wartości wychowawcze książek. Dzieci traktują książkę jako źródło ciekawych, nowych wiadomości i informacji.

Z przedstawionej analizy wynika, że uczniowie klas młodszych w różnorodny sposób odbierają i wartościują utwory. Przypuszczać można, że przeżycia dziecka związane z książką są głębsze niż te, które potrafi ujawnić mówiąc o nich. Należy również podkreślić, że aprobatę uczniów zyskują takie utwory, które odpowiadają ich dojrzałości psychicznej i aktualnym zainteresowaniom czytelniczym⁹.

Uważam, że znajomość opinii i poglądów uczniów na temat książek pozwoli nauczycielowi klas młodszych na prawidłowe planowanie pracy nad rozwijaniem dojrzałości czytelniczej uczniów.

4. Walory czasopism w opinii uczniów młodszych

Rozwijanie i poszerzanie zainteresowań czytelniczych dzieci w wieku wczesnoszkolnym wiąże się z zachęceniem dzieci do systematycznej, samodzielnej lektury czasopism.

Przeprowadzone badania wykazały, że dzieci chętnie czytają czasopisma dziecięce. Na ogólną liczbę 126 uczniów tylko 7 udzieliło odpowiedzi negatywnej. W tym troje uczniów uzasadniło to tym, iż rodzice nie kupują im pisemek.

Wśród czasopism najchętniej czytanych przez dzieci znalazły się te, które już od wielu lat są wydawane. Są to „Miś”, „Świerszczyk”, „Płomyczek”, „Świat Młodych”. Znalazły się również te, które ukazują się od niedawna: „Ja”, „Ty”, „My”, „Jupi”, „Jupik”. Często dzieci czytają dwa, a nawet trzy czasopisma jednocześnie. Uczniowie klasy drugiej częściej czytają „Misia”, „Świerszczyk” i „Jupik”, a uczniowie klasy trzeciej – „Płomyczek”, „Świat Młodych”, „Jupi”, „Ja”, „Ty”, „My”.

Wskazując na walory czasopism uczniowie wymieniali takie cechy, jak: różnorodność zawartych w nich tekstów i form. Chodziło im o opowiadania, wiersze, zagadki, historyjki obrazkowe, różnego rodzaju krzyżówki, rebusy. Wysoko cenione są wśród dzieci czasopisma, które mają duży format, bogatą w ilustracje szatę graficzną, a wydrukowane są na „ładnym” papierze.

Dzieci młodsze lubią także takie czasopisma, które zawierają różnego rodzaju składanki, wycinanki. Dlatego też „Miś”, chociaż adresowany do dzieci najmłodszych, cieszy

się popularnością i wśród starszych dzieci. W nowych ukazujących się czasopismach (Jupi, Jupik) prowadzona jest nauka języka angielskiego. Zyskało to duże uznanie wśród małych czytelników.

Uczniowie wskazywali także na pouczający charakter czasopism. Różnego rodzaju wiadomości (przyrodnicze, historyczne itp.) pobudzają ich myślenie, rozwijają zainteresowania, poszerzają wiedzę o świecie.

Nauczyciel klas niższych powinien pamiętać, że treść czasopisma przedstawia różną wartość dla poszczególnych dzieci. Wartość ta zależy od ich potrzeb i poszukiwań. Jedne szukają baśni, bajek i wierszy, inne – informacji o książkach, reportaży, rozrywki. W klasach niższych dzieci powinny zapoznać się ze strukturą czasopism. Praca z czasopismem powinna budzić ich samodzielność czytelniczną. Należy dzieciom sygnalizować ukazanie się nowego numeru. Chodzi o to, by wyrobić w uczniach przeświadczenie, że tematyka czasopisma wiąże się np. z treściami omawianymi na lekcji. Nauczyciel powinien zachęcić uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy poprzez czytanie m.in. czasopism dziecięcych.

Czasopismo właśnie przez swoją wielotematyczność może wzbudzać większe zainteresowanie niż książka, ale podobnie jak książka stwarza możliwości powrotu do przekazywanych treści, zwiększając przez to trwałość wpływu na czytelnika¹⁰.

5. Podsumowanie

Analiza zgromadzonego materiału pozwoliła ustalić, że książki i czasopisma są przez dzieci młodsze różnie wartościowane. Walory książek i czasopism wskazane przez badaną grupę uczniów przedstawia tabela:

Walory książek i czasopism w opinii uczniów w młodszym wieku szkolnym

Walory książek	Walory czasopism
<ul style="list-style-type: none"> – bogate ilościowo i barwne ilustracje – treści baśniowe, fantastyczne i przygodowe – najbardziej cenieni bohaterowie to rówieśnicy i zwierzęta – humor i wartka akcją utworów – niezbyt obszerne, ze szczęśliwym zakończeniem – wartości wychowawcze – źródło wiedzy i informacji 	<ul style="list-style-type: none"> – duży format – bogate ilościowo i barwne ilustracje – dział rozrywek umysłowych (zagadki, rebusy, krzyżówki) – różnorodność form i rodzajów tekstu: baśnie, opowiadania, fragmenty książek, kolejne odcinki komiksów – różnego rodzaju wkładki lekturowe zawierające składanki, wycinanki – wartości wychowawcze – źródło wiedzy i informacji

Przedstawione w tabeli walory książek i czasopism są najczęściej wskazywanymi przez badanych uczniów. Zauważyć należy, że niektóre z nich się pokrywają. Związaną są m.in. z bogato ilustrowaną szatą graficzną, wartościami wychowawczymi książek i czasopism. Równorzędnie traktują uczniowie książkę i czasopismo jako źródło wiedzy. Pozostałe walory różnią się, co spowodowane jest inną strukturą oraz budową książki i czasopisma. Książka ceniona jest za humor, wartką akcję, animizację zwierzęcych bohaterów, a czasopismo za różnorodność zawartych tekstów i form, za dział rozrywki i komiksy.

Myślę, że ten mały sondaż przeprowadzony wśród uczniów młodszych pozwoli na pełniejsze poznanie percepcji książek i czasopism u małych czytelników. Znajomość wskazywanych przez uczniów młodszych walorów książek i czasopism daje nauczycielowi możliwość omawiania na lekcjach takich czasopism i utworów literackich, które są przez uczniów akceptowane.

PRZYPISY

- ¹J. Papuzińska: Inicjacje literackie. Problemy pierwszych kontaktów dziecka z książką. Warszawa WSiP 1988 s. 11
- ²K. Lenartowska, W. Świętek: Lektura w klasach I–III. Warszawa WSiP 1987 s. 7
- ³Program nauczania początkowego. Klasy I–III. Warszawa WSiP s. 10–12, 16–17, 22–24, 28–30 1983
- ⁴K. Lenartowska, W. Świętek: op.cit. s. 16–17
- ⁵Tamże, s. 19
- ⁶Tamże, s. 14
- ⁷M. Kątny: Rozwijanie zainteresowań czytelniczych uczniów klas I–III. W: Zbiórca Szkoła Gminna Nr 1, 1981 s. 27–31
- ⁸H. Skrobiszewska: Baśń i dziecko. Warszawa LSW 1978 s. 113–125
- ⁹H. Starzec: Wychowanie literackie. Warszawa PWN 1980 s. 62
- ¹⁰K. Lenartowska, W. Świętek: Praca z tekstem w klasach I–III. Warszawa WSiP 1982 s. 97

VORTEILE DER BÜCHER UND ZEITSCHRIFTEN IN BEURTEILUNG VON KINDERN IN JÜNGEREM SCHULALTER

Zusammenfassung

Die Analyse der durch die Verfasserin gesammelten Urteile der jüngeren Kinder betreffs Bücher und Zeitschriften erlaubt das Kennenlernen der Abnahme – und Bewertungsmethoden der kleinen Leser für das Material.